

זגם תשובות בתלמוד — מסכת סוכה, מס' 006281, קיץ תשע"ח

הערה למעריך: הדברים שכתובים בסוגריים אינם מחייבים את הנבחן.
בפרק זה הנבחן צריך לענות על ארבע מן השאלות 1-5.

פרק ראשון

1. העוסק במצווה והולכי דרכים

- א.** הלימוד מן הפסוק הראשון — אם אתה עסוק בישיבה שלך ("בשבתך"), כלומר בענייני רשות שלך, אתה עדיין חייב במצווה, אבל אם אתה עסוק בישיבה של מצווה, אתה פטור מן המצווה.
הלימוד מן הפסוק השני — האנשים שהיו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות את הפסח נטמאו למת שבעה ימים לפני פסח אף שטומאה זו תמנע מהם לאכול מקורבן הפסח. משמע ש"מצווה קלה" של קבורת מת דוחה מצווה חמורה של קורבן פסח כי העוסק במצווה פטור מן המצווה.
[הערה למעריך: די בהסבר הלימוד מפסוק אחד]
(דף כה, ע"א-ע"ב)
- ב.** (1) עזיבת מצווה אחת כדי לקיים מצווה אחרת היא כעין ביזוי למצווה שאדם עוזב.
(2) לדעת בעלי התוספות, ביזוי מצווה הוא רק כאשר אדם עוזב מצווה אחת לגמרי, אבל אם הוא מקיים את שתי המצוות בסופו של דבר ורק דוחה את קיום אחת המצוות, אין זה ביזוי למצווה, ולכן במקרה זה העוסק במצווה אינו פטור מן המצווה.
לדעת הר"ן, עצם העובדה שאדם עוזב מצווה אחת הרי זה ביזוי למצווה זו, אף אם יקיים את שתיהן בסופו של דבר, ולכן גם במקרה זה העוסק במצווה פטור מן המצווה.
- ג.** (1) יציאה למטרת מסחר היא צורך, ואילו טיול הוא רק לתענוג.
(2) מותר לצאת לטיול בארץ בלי סוכה, ואסור לצאת לטיול בחוץ לארץ בלי סוכה.
טעם ההבדל הוא כי יש מצווה לטייל ארבע אמות בארץ-ישראל.

2. לולב יבש והידור מצווה

- א.** על פי רש"י, לולב יבש פסול כי צריך שמצווה תהיה מהודרת (דכתיב "זה אלי ואנוהו").
על פי בעלי התוספות, לולב יבש פסול כי לולב הוקש לאתרוג שכתוב בו הדר.
(דף כט, ע"ב, רש"י ד"ה "יבש" ותוד"ה "לולב")
- ב.** (1) אפשרות א — פסול הדר הוא תנאי בקיום המצווה.
אפשרות ב — פסול הדר הוא בגוף המינים (בחפצא שלהם), ואם אינו הדר אינו פרי לקיום המצווה.
נפקא מינה — אם פסול הדר הוא תנאי בקיום המצווה, פסול זה חל רק ביום הראשון ואינו חל בשאר הימים, אבל אם פסול הדר הוא בחפצא, פסול זה חל בכל שבעת הימים.
(2) לפי רש"י, פסול הדר הוא תנאי בקיום מצוות ארבעת המינים כמו בהידור של מצוות אחרות, אומנם בארבעת המינים פסול גם בדיעבד.
לפי בעלי התוספות, הדר הוא דין מיוחד בחפצא של ארבעת המינים.
- ג.** (1) במשנה בהמשך הפרק (לד, ע"ב) כתוב בסתם "ניקב וחסר כל שהוא פסול", ולפי דיוק הגמרא אצלנו היה צריך להיות פסול גם ביום טוב שני, אך בגמרא שם (לו, ע"ב) כתוב שרבי חנינא חילק בין יום טוב ראשון שאתרוג חסר פסול בו לבין יום טוב שני שאתרוג חסר כשר בו.
(2) התירוצים על פי בעלי התוספות:
— רבי חנינא אינו מקבל את דיוק הגמרא גם בנוגע למשנה "לולב הגזול והיבש פסול" ומחלק בין יום טוב ראשון ליום טוב שני [כמו ששמואל אינו מקבל את דיוק הגמרא ומחלק בדין גזול בין יום טוב ראשון ליום טוב שני].
— דיוק הגמרא נוגע רק לתחילת הפרק, אבל ייתכן שהמשניות הבאות שנויות בסתם בעקבות לשון המשנה הראשונה, אף שיש לחלק בהן בין יום טוב ראשון ליום טוב שני.
[הערה למעריך: די בתירוץ אחד]

3. נשים באמירת הלל**א. (1) הסבר דברי המשנה:**

מי שאינו קורא את ההלל בעצמו אלא עבד או אישה קוראים את ההלל בעבורו, צריך לחזור אחרי הקריאה מילה במילה כדי לצאת ידי חובה, מכיוון שהעבד והאישה אינם חייבים בקריאת הלל, ולכן אינם יכולים להוציא ידי חובה את מי שחייב בקריאה זו.

הסבר דברי בעלי התוספות: ממשנה זו המצריכה את השומע לענות אחרי האישה הקוראת את ההלל משתמע שאישה פטורה מקריאת הלל הן בסוכות הן בשבועות, ולכן היא אינה יכולה להוציא את השומע ידי חובה.

(2) מצווה שהזמן גרמא היא מצווה שמקיימים אותה רק בזמנים מסוימים.

אמירת הלל בסוכות ואמירת הלל בשבועות הן מצוות שמקיימים אותן בזמנים מסוימים, סוכות ושבועות, ולכן הן מצוות שהזמן גרמן.

ב. (1) על פי הגמרא במסכת פסחים (דף קח, ע"א), נשים חייבות בארבע כוסות, ומן הסתם תקנה זו היא כדי לומר על הכוסות הלל והגדה. משמע שנשים חייבות באמירת הלל בליל פסח.**(2) הלל בליל פסח נאמר על נס יציאת מצרים, ואף הנשים היו בנס זה.****(דף לח, ע"א, תוד"ה "מי")****4. שומע כעונה****א. שני מקרים של "שומע כעונה":**

— אדם שאינו יודע לקרוא ואינו יודע לענות, אם שמע וכיוון ליבו — יצא ידי חובה.

— אדם שמתפלל עם הציבור והוא נמצא באמצע תפילה והש"ץ אומר קדושה או יהא שמיה רבא, מפסיק את תפילתו ושומע בכונת הלב.

(דף לח, ע"ב, רש"י ד"ה "הוא אומר")**ב. (1) על פי הגמרא במסכת ברכות, אדם שנכנס לבית הכנסת ורואה שהציבור כבר התחיל להתפלל — אם הוא יכול להתחיל את תפילתו ולסיימה לפני שהש"ץ מגיע לקדושה — יתפלל, ואם לא — לא יתפלל. ולפי דברי רש"י,****לכאורה אין בעיה שבכל מקרה יתפלל וכאשר יגיע הש"ץ לקדושה, ישתוק וישמע את הש"ץ.****(2) ייתכן שמצווה מן המובחר לענות ולא רק לשמוע, ולכן הגמרא מורה לאדם לנהוג באופן שיוכל לענות. (שם, תוד"ה "שמע").****ג. לפי רש"י, הכוונה בביטוי "שומע כעונה" היא שהשומע מצטרף לעונה ויוצא באמצעות השמיעה שלו על ידי המברך, אבל אינו נחשב כעונה ממש, ולכן אין השמיעה נחשבת הפסקה. לפי בעלי התוספות, הכוונה בביטוי "שומע כעונה" היא שיש על השמיעה תורת דיבור, והשומע נחשב כעונה ממש, ולכן השמיעה נחשבת הפסקה בתפילה.****5. מתנה על מנת להחזיר****א. (1) אדם שקיבל מחברו לולב על מנת להחזירו אך לא החזירו — במקרה כזה לא התקיים התנאי ובטלה המתנה למפרע והתברר שהלולב גזול בידו (דף מ"א, ע"ב, רש"י ד"ה "החזירו").****(2) הבעיה: כאשר קהל קונים אתרוג בשותפות, כל אחד מן הקהל שנוטל את האתרוג נוטל אתרוג שחלק ממנו אינו שלו. הפתרון: מלמדים את הקהל שכאשר אחד מהם נוטל את האתרוג כדי לצאת בו ידי חובה, כל האחרים יתנו לו את חלקם על מנת להחזיר (שם, תוד"ה "אלא").****ב. (1) הסברה היא שאין זה סביר שאדם שצריך חפץ של מצווה ייתן אותו לאדם אחר (במתנה גמורה).**

ההוכחה מן הגמרא היא שרבן גמליאל נתן את הלולב סתם, והגמרא הסיקה מסיפור זה שמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה.

[הערה למעריך: על תת־סעיף זה — 66%]**(2) אדם שהחזיר את הלולב לאחר שעבר זמן המצווה לא יצא ידי חובה כי ההנחה היא שהחזרה צריכה להיות בזמן שיאפשר לנותן לצאת ידי חובה.****[הערה למעריך: על תת־סעיף זה — 34%]**

פרק שני

בפרק זה הנבחן צריך לענות על שלוש מן השאלות 6-9, ועל שאלה 10 (שאלת חובה).

6. "מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית" (דף ג, ע"א)

- א. (1)** אפשרות א – אדם ישב בפתח של סוכה גדולה ושולחנו היה בתוך הבית.
אפשרות ב – אדם ישב בסוכה קטנה שיש בה מקום רק לראשו ורובו אבל לא לשולחנו.
- (2)** הקושי באפשרות הראשונה – הלשון "פוסלין" ו"מכשירין" נוגעת לדין של סוכה, אך השאלה היא אם האדם יצא ידי חובה בישיבה באופן זה או לא.
- הקושי באפשרות השנייה – הלשון "מי שהיה..." נוגעת לדינו של האדם, אך הדיון צריך להיות בנוגע לשאלה אם צריך שהסוכה תחזיק גם את שולחנו או לא.
- ב.** מהגמרא במסכת ברכות משמע שהלכה כרבי יוחנן בן החורני שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית שלא כדעת בית שמאי, ואם כן קשה על דעת רב עמרם שפסק כבית שמאי (תוד"ה "דאמר").

7. הסעודות בסוכה בימי החג – מחלוקות רבי אליעזר וחכמים (דף כז, ע"א)

- א. (1)** כתוב בתורה "בסוכות תשבו שבעת ימים" ולמדו "תשבו כעין תדורו" – כמו שבדירה אדם אוכל שתי סעודות אחת ביום ואחת בלילה, כך גם בסוכה.
- (2)** הטעם של רבי אליעזר – כתוב "בסוכות תשבו שבעת ימים" ובעניין ימי המילואים כתוב "ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים", ולומדים גזרה שווה: כמו שבישיבה בימי המילואים הלילות הם כימים, כך גם הישיבה בסוכה. ומכאן אפשר ללמוד שכמו שיש סעודה ביום כך יש גם סעודה בלילה.
- הטעם של חכמים – נאמר חמישה עשר בפסח ונאמר חמישה עשר בסוכות, ולמדו גזרה שווה: כמו שבפסח לילה הראשון חובה ושאר הימים רשות, כך גם בסוכות (תוד"ה "תשבר").
- ב. (1)** הגמרא שללה את האפשרות להשלים את הסעודה של יום טוב ראשון באכילת לחם כי בכל מקרה היה אוכל ואם כן אין היכר שהוא משלים.
- (2)** בעלי התוספות שללו את האפשרות להשלים סעודה זו ובאכילת פירות משום שאכילת פירות אינה חייבת להיות בסוכה, ומהגמרא במסכת יומא מוכח שאם אכילת פירות אינה חייבת להיות בסוכה אי אפשר להשלים בפירות (תוד"ה "במיני").

8. סוכה גזולה (דף לא, ע"א)

- א. (1)** שני הסברים מדוע לא יצא התוקף ידי חובת סוכה:
אם קרקע נגזלת ועומדת בחזקת הגזולן, הסוכה גזולה ואינו יוצא בה ידי חובה.
אם קרקע אינה נגזלת ועומדת ברשות בעליה, הסוכה היא כמו סוכה שאולה ואינו יוצא בה ידי חובה כי לדעת רבי אליעזר אדם אינו יוצא ידי חובה בסוכתו של חברו.
- (2)** לפי חכמים, התוקף יצא ידי חובה מפני שקרקע אינה נגזלת ועומדת ברשות בעליה והיא כמו סוכה שאולה ויוצא בה ידי חובה כי לדעת חכמים אדם יוצא ידי חובה בסוכתו של חברו.
- ב.** המקרה: אדם שגזל סוכה בראש העגלה או בראש הספינה שדינה כמטלטלין אינו יוצא ידי חובה גם לפי חכמים כי אינה מחוברת לקרקע ולכן היא נגזלת ופסולה מדין "גזולה" (רש"י, ד"ה "אבל גזל עצים").

9. "מי שבא בדרך" (דף לח, ע"א)

- א. (1) במשנה כתוב שאם שכח ולא נטל לולב והתחיל לאכול, צריך להפסיק את הסעודה כדי ליטול לולב. אבל במסכת שבת שנינו בנוגע לתפילת המנחה שאין מפסיקים את הסעודה כדי להתפלל מנחה.
- (2) על פי רבא, קושיה זו אינה קשה כי לולב הוא מדאורייתא ולכן צריך להפסיק את הסעודה, ואילו תפילת מנחה היא מדרבנן ולכן אין הוא צריך להפסיק את הסעודה.
- ב. רבי זירא דחה את דברי רבא כי לדעתו במשנה בסוכה מדובר על יום טוב שני (כלומר חול המועד), שבו מצוות לולב היא מדרבנן, ואם כן שתי המשניות עוסקות בדין דרבנן. רבי זירא הוכיח את דבריו מלשון המשנה שעוסקת ב"מי שבא בדרך", משמע סתם דרך בלי קביעת מרחק, והרי ביום טוב ראשון אסור ללכת מחוץ לתחום.

שאלת חובה. על הנבחן לענות על שניים מן הסעיפים א-ג.

10. מבוא לתורה שבעל פה

- א. (1) המשנה מסודרת לפי נושאים, ומדרשי ההלכה מסודרים לפי פסוקי התורה.
- (2) מכילתא, ספרא, ספרי. [הערה למעריך: די בשם של מדרש הלכה אחד] (עמ' 15-16; עמ' 11)
- ב. (1) תקופת הסבוראים הייתה לאחר תקופת האמוראים (במאה השישית עד המאה השביעית). הסבוראים נקראו כך מפני שהם הסבירו את ההוראות וההלכות שבתלמוד (עמ' 21; עמ' 13).
- (2) סידור רב עמרם גאון, סידור רב סעדיה גאון, שאילתות דרב אחאי גאון, איגרת רב שרירא גאון [למעריך: די בשם של חיבור אחד]. לקבל תשובות נכונות נוספות] (עמ' 22; עמ' 13).
- ג. ה' נתן לחכמים סמכות בלעדית לפסוק הלכה כדי שלא ירבו המחלוקות ותיעשה התורה כמה תורות (עמ' 50; עמ' 23). [לקבל גם: כי נדרש ידע רב, צריך להיות ראוי לכך מבחינה ערכית ומוסרית ונצרכת סיעתא דשמיא — עמ' 55; עמ' 25].

פרק שלישי – קטע שלא נלמד

בפרק זה הנבחן צריך לענות על ארבע מן השאלות 11-15.

11. על הלולב מברכים בכל יום משבעת ימי החג, ועל הסוכה מברכים רק פעם אחת (בכניסה הראשונה לסוכה). טעם: במצוות לולב הלילות נחשבים הפסק [כי מצוות לולב אינה מתקיימת בלילה] וכל יום הוא מצווה בפני עצמה ולכן מברכים בכל יום. במצוות סוכה הלילות אינם נחשבים הפסק [כי מצוות סוכה מתקיימת גם בלילה] וכל שבעת הימים הם כיום אחד ארוך ולכן מברכים פעם אחת.
12. על הסוכה מברכים בכל יום משבעת ימי החג, ועל הלולב מברכים רק פעם אחת (ביום הראשון). טעם: מצוות סוכה היא מן התורה במשך כל שבעת ימי החג ולכן מברכים בכל יום. מצוות לולב היא מן התורה רק ביום הראשון ולכן מברכים רק פעם אחת, ביום הראשון.
13. על פי הברייתא, מברכים על לולב בכל יום, ואילו לפי רבה בר בר חנה בשם רבי יוחנן מברכים על לולב רק פעם אחת.
14. על פי הברייתא, מברכים על סוכה רק פעם אחת ואילו לפי רבה בר בר חנה בשם רבי יוחנן מברכים על סוכה בכל יום.
15. בזמן שבית המקדש קיים מברכים על לולב שבעה ימים במקדש [גם לשיטת רבי יוחנן] כי כל הימים הם מן התורה [ורבי יוחנן תלה את אמירת הברכה בחיוב דאורייתא של המצווה]. בזמן שאין בית המקדש קיים מברכים על לולב יום אחד כי רק היום הראשון הוא מן התורה.